

Jasna ČAPO ŽMEGAČ, *Srijemski Hrvati: etnološka studija, migracije, identifikacije i interakcije*, Durieux, Zagreb 2002., 345 str.

Knjiga etnologinje Jasne Čapo Žmegač, koja je nastala u sklopu programa trajne istraživačke djelatnosti Instituta za etnologiju i folkloristiku, a u okviru projekta "Etnografija Hrvata: Etnografija Hrvatske i Hrvata u dijaspori, govori o Hrvatima koji su u devedesetim godinama 20 stoljeća preseljeni iz vojvođanskoga dijela Srijema i za stalno nastanjeni u Hrvatskoj. Iseljavanje Hrvata iz iz Vojvodine odnosno ponajviše iz Srijema ima obilježja prisilne emigracije, a time što je preseljenje u matičnu domovinu, može se nazvati i repatrijacijom, što prema Vjekoslavu Klaiću, kako autorica navodi u bilješki, općenito znači povratak ljudi u domovinu. Pri tome je najčešće riječ o povratku ratnih vojnih i građanskih zarobljenika, bjegunaca, raseljenih osoba, iseljenika i sličnih kategorija ljudi.

Srijemski doseljenici, u većini seljačko stanovništvo, u Hrvatskoj imaju osiguranu gospodarsku podlogu jer mijenjaju svoja imanja (kuće, okućnice, zemlju i oruđe) sa Srbima iz Hrvatske koji odlaze u Srbiju. Uz egzistencijalnu, zamjena imanja im daje i društvenu sigurnost, te pruža temelje za intergraciju u novoj sredini. Među doseljenim Hrvatima su se javljale i dvojbe o indetitetu: treba li sačuvati neku vrst regionalnoga srijemskog subetničkog indetiteta ili prihvatiti potpunu integraciju u hrvatsko građansko društvo. Autorica ove studije, odnosno knjige je svoj interes usmjerila na analizu načina prezentiranja vlastite i druge skupine, odnosno na interpretaciju individualnih i kolektivnih strategija autoindetifikacije i indetifikacije drugih. Knjigom je autorica željela pridonijeti i boljem razumjevanju konkretnih migracijskih prilika i nesporazuma do kojih dolazi između starosjedilaca i doseljenika te njihovu lakšem prevladavanju.

Knjiga je podijeljena na osam poglavlja, a na kraju su u dva Dodatka pridodani i tekstovi čije su autorice Aleksandra Muraj i Jadranka Grbić koje su sudjelovale u radu na projektu.

U prvom poglavlju pod naslovom *Etnologija ljudi* (15.-55.), autorica navodi da se etnologija bavi tzv. malim (običnim) ljudima i usmjerava svoju pažnju na njihove kulturne izričaje: materijalne posjede, korisne predmete, usmene i pisane predaje, navikama određene djelatnosti i načina ponašanja. Svi se ti oblici kulturnih pojava oslanjaju na odgovarajuće i predodžbe. U okviru ovog poglavlja autorica opisuje prisilnu emigraciju srijemskih Hrvata te naseljavanje u Gradinu kod Virovitice, gdje su doselili stanovnici iz nekoliko srijemskih naselja: Slankamena, Golubinaca, Kukujevaca, Vajske i Indije. Najviše je Srijemaca došlo iz Slankamena, pa ih starosjedioci sve najčešće nazivaju imenom toga mjesta. U ovom poglavlju autorica se osvrće i na problematičnost termina "repatrijacija", jer on doslovno znači "povratak u domovinu", odnosno u matičnu nacionalnu državu. Autorica u ovom poglavlju zaključuje da srijemski Hrvati smatrajući istočni Srijem svojom domovinom zasigurno ne bi prihvatili mišljenje da se povratkom u Hrvatsku "vraćaju u domovinu".

U drugom poglavlju pod naslovom *Srijemci pričaju* (56.-74.), autorica se oslonila na terensko istraživanje i njegovu osnovnu tehniku-intervjuiranje. Srijemski Hrvati u ovom poglavlju govore o zamjeni kuća i imanja te o nezamjenji-

vim stvarima koje su ostavili u Srijemu. Jedno od temeljnih pitanja koje se ovdje postavlja bilo je u kojoj su mjeri Srijemci adekvatno zamijenili imanja i kuće? Većina smatra da oni koji su mijenjali selo za selo, ne može se usporediti jer su sela u Srijemu bila dobro infrastrukturno sređena. Međutim, s obzirom da je kako kažu "Jugoslavija ekonomski troprnula (propala), a Hrvatska koliko-toliko opstala ili manje nastradala" to se brojčano može drugačije prikazati. To ne znači da je čovjek koji je dao tamo domaćinstvo dobio ovdje nešto bolje. On je dobio lošije, ali on je došao iz dobro uređenih srijemskih sela primjerice u Zagreb, "ali dođe u Kozari putevi, Kozari bok. To je užasno! Ali ta kuća u Kozari putevima vrijedi 100 hiljada maraka. Zato što je Zagreb".

U trećem poglavlju pod naslovom *Strategije identifikacije u lokalnoj sredini* (75.-113.), autorica analizira individualne strategije identifikacije pomoću kojih doseljenici u Gradini nastoje premostiti jaz između dosadašnje egzistencije i vlastita vrijednosnog koda, te vrijednosti društva u kojemu su se naselili. Autorica primjećuje da se nameću tri strategije identifikacije kao distinktivne za djelovanje njenih sugovornika u novoj sredini. Najviše doseljenika, uglavnom starijih osoba, odnosi se s rezignacijom prema preseljenju. Svoju ulogu u novoj sredini vide isključivo preko potomaka zbog kojih su se kako kažu i preselili. Drugi tip predstavljaju ljudi pogleda uprta unatrag, koji žive u idealiziranom svijetu prošlosti. Njihovo emocionalno stanje jest tuga, a strategija koju primjenjuju oslanja se na ontološki indetitet, na nezamjenjive vrijednosti koje je osoba integrirala u doba prije selidbe. Suprotno tome, neki ljudi su vrlo aktivni u nastojanju da se integriraju u društvo primitka. Njihova strategija ističe osobni, a ne kolektivni indetitet pojedinca kao osnovu za integraciju u novu sredinu.

U četvrtom poglavlju pod naslovom *Starija generacija: od dominacije do ovisnosti* (114.-142.), pažnja je posvećena starijoj generaciji doseljenika i promjenama koje su doživjeli uslijed životne cezure, koja im je nametnuta prisilnim iseljenjem. Autorica u ovom poglavlju ne pretendira generalizirati situaciju starije generacije, već opisuje konkretna iskustva preseljenja i života u novoj sredini desetak srijemskih poljoprivrednika u dobi otprilike iznad 65 godina. U ovom poglavlju se također na pojedinačnim primjerima analizira uloga i odgovornost koju je imala starija generacija Srijemaca u donošenju odluke o iseljavanju i pri izboru mjesta naseljavanja u Hrvatskoj.

U petom poglavlju pod naslovom *Konstrukcija susjeda kao drugog i autoidentifikacija doseljenika*, (143.-180.), autorica ističe da šest do sedam godina nakon doseljenja dio novih stanovnika negativno prosuđuje lokalnu kulturu i pripisuju superiorni indetitet vlastitoj skupini na lokalnoj razini. Njihov etnocentrični diskurz autorica je interpretirala kao racionalizaciju nemogućnosti da se integriraju u društvo primitka: negativni indetitet koji pripisuju lokalnoj zajednici služi kao opravdanje za njihovu nesposobnost da prihvate preseljenje i da se prilagode lokalnoj sredini. U ovom poglavlju autorici je cilj otkriti simbolizam kojim se iskazuje pripadnost vlastitoj kulturi i granica prema susjednoj.

Šesto poglavlje nosi naslov *Između individualne i kolektivne integracije u hrvatsko društvo* (181.-222.) i razmatra se srijemska migracija sa stajališta udruge osnovane krajem 1991. godine sa zadatkom zastupanja interesa preseljenog stanovništva *Zajednice prebjeglih i izbjeglih Hrvata iz Vojvodine*. Njezinim osnivanjem napravljen je prvi korak u povezivanju doseljenika. Analiza njezinog djelovanja temeljena je na njezinim programima i publikacijama te na razgovorima

s bivšim i sadašnjim istaknutim članovima i liderima zagrebačke središnjice i regionalnih ogranaka.

U sedmom poglavlju pod naslovom *Zajednica, identifikacija, interakcija* (223.-267), rezimiraju se prethodna poglavlja te na dvije razine - razini predodžaba i razini interakcija interpretira susret doseljenika i starosjedilaca. Autorica je u ovom poglavlju pokušala odgovoriti zašto se u virovitičkoj okolici i nekoliko godina nakon preseljenja održava podjela između starosjedilačkoga i doseljeničkoga stanovništva, s obostrano pojednostavljenim, a ponekad i negativnim predodžbama? Govor o "podijeljenoj naciji" prema mišljenju autorice, nailazi na plodno tlo u virovitičkoj okolici zbog specifičnih obilježja lokalne i društvene situacije koja čine zemljopisna i socijalna dislokacija Srijemaca, reakcija na nasilno preseljenje, gubitak društvenog statusa, gospodarske i političke moći, specifično segregirano naseljavanje doseljenika u novu sredinu, među nepoznate ljude s izgrađenim vlastitim standardima i tradicijama i interioriziranom stigmom o vlastitome identitetu te šire gospodarske prilike u zemlji u drugoj polovici devedesetih godina, koje otežavaju gospodarsko napredovanje i srijemskih i domaćih poljoprivrednika. Prema mišljenju autorice svi ti čimbenici perpetuiraju uzajamno stereotipiziranje doseljenika i starosjedilaca i šest do sedam godina nakon doseljavanja.

Na kraju knjige u Dodatku 1 pod naslovom *Ekonomska djelatnost srijemskih Hrvata (stanje iz godine 1996.)*, (269.-300.), Aleksandra Muraj analizira kako doseljenici osiguravaju materijalnu bazu svoje egzistencije i kako doseljenici uče na preoblikovanje životne prakse i kulture starosjedilaca.

U Dodatku 2 pod naslovom *Jezik i govor kao komponente i faktori indetite-ta* (301.-314.), Jadranka Grbić svoje istraživanje temelji na sociolingvističkim postavkama koje upotpunjuju etnološke. Autorica smatra da su stavovi spram zavičajnoga govora u smislu je li im to materinski ili ne, različiti. Dok jedni smatraju da je to jezik i govor drugoga naroda (Srba), dotle drugi smatraju da je to njihov materinski, čak štoviše, jedno od narječja hrvatskoga jezika.

Knjiga *Srijemski Hrvati* J. Čapo Žmegač je zajedno sa priloženim fotografijama vrlo vrijedno svjedočanstvo o osobnim sudbinama u teškim ratnim vremenima i ljudskim prilagodbama u iznuđenim okolnostima.

Davor Kovačić

Norka MACHIEDO MLADINIĆ, *Životni put Ive Tartaglie*, Književni krug Split, 2001., 223 str.

Ivo Tartaglia je nesumnjivo značajna ličnost u povijesti Splita i Dalmacije. No njegova politička djelatnost ostavila je određene tragove i u širim razmjerima, u političkom životu Hrvatske, u okvirima državnih formacija u kojima se ona nalazila prije i poslije 1918. godine. Deset godina bio je gradonačelnik Splita (1918.-1928.) i potom prvi ban Primorske banovine (1929.-1932.). U našoj historiografiji do sada nismo imali cjeloviti prikaz njegove djelatnosti. Naime, Tartaglia je završio životni put kao leopoglavski robijaš 1949. godine. Bio je osuđen od komunističkih vlasti druge Jugoslavije, premda se priklonio NOP-u i bio predsjednik Narodne fronte u Splitu, u čijem su se stanu 1943. i 1944. održava-